

ตัวแบบและแนวทางการป้องกันการทุจริตในหน่วยงานภาครัฐ ของประเทศไทย

Models and guidelines for preventing corruption in Thai government agencies

ธราพงศ์ ลิ้มสุทธิวันภูมิ (Tarapong Limsuthiwanpoom)

สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ (Panyapiwat Institute of Management)

Email: tarapong4077@yahoo.com

Received June 8, 2020; Revised July 24, 2020; Accepted August 20, 2020

Abstract

Thailand has had corruption in government agencies for a long time. To eliminate corruption, it is necessary to know the factors that cause it. This article has been compiled the factors that cause corruption, divided into 1) key participants, including merchants, civil servants, politicians and the public; and 2) Various models causing corruption such as corrupt tree, factors causing corruption, stability and strength of the participants, the root of corruption, key factors why corruption suppression is not as successful as it should be, the relationship between participants and interpersonal bonding force, participants and their behavior. Moreover, the author has suggested the prevention of fraud and ways to reduce corruption in government agencies such as looking at the problem deep down to the root to solve all the problems as well as choosing a person to suppress must be someone who deeply understands the problem of corruption, decisive in working and sets up intensive measure in accounting and tax to audit companies transacted with government, issuing a new banknote of 1,000 Baht and canceling the old banknote. If Thailand can suppress or reduce corruption, the government will have the full budget as it should be to allocate to develop the country.

Keywords: Corruption model; guidelines for preventing corruption; Government agencies

บทคัดย่อ

ประเทศไทยมีการทุจริตในหน่วยงานภาครัฐมาเป็นเวลานาน การปราบปรามการทุจริตให้หมดไปจำเป็นต้องทราบถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดการทุจริต บทความนี้ได้รวบรวมปัจจัยที่ก่อให้เกิดการทุจริต แบ่งเป็น 1) ตัวละคร ตัวละครที่สำคัญของวงจรนี้ประกอบด้วยพ่อค้า ข้าราชการ นักการเมือง และประชาชน และ 2) ตัวแบบต่าง ๆ ที่จะก่อให้เกิดการทุจริต เช่น ต้นคอร์รัปชัน ท่าเลของการทุจริต ความมั่นคงแข็งแรง รากเหง้าของการเกิดทุจริต ทำไมการปราบปรามการทุจริตจึงไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงและแรงเกะเกี้ยว ตัวแสดงและพฤติกรรมของตัวละคร นอกจากนี้ผู้เขียนได้ให้ข้อเสนอแนะในการป้องกันการทุจริตและแนวทางที่จะลดการทุจริตในหน่วยงานภาครัฐลง เช่น มองปัญหาให้ลึกถึงรากเหง้าเพื่อแก้ไขปัญหาได้ทั้งหมด การคัดเลือกตัวบุคคลในการปราบปรามต้องเลือกคนที่มีความรู้เกี่ยวกับปัญหาและมีความเด็ดขาดในการทำงาน การหามาตรการตรวจสอบทางบัญชีและภาษีอย่างเข้มข้นกับบริษัทที่ทำธุรกรรมกับหน่วยงานภาครัฐ ออกธนบัตรใบละ 1,000 บาทใหม่และยกเลิกธนบัตรเดิม ถ้าประเทศไทยปราบปรามหรือลดการทุจริตได้ หน่วยงานภาครัฐจะมีงบประมาณเต็มจำนวนเพื่อใช้พัฒนาประเทศ

คำสำคัญ: ตัวแบบการทุจริต; แนวทางป้องกันการทุจริต; หน่วยงานภาครัฐ

บทนำ

การทุจริตในหน่วยงานภาครัฐ ข้าราชการหรือนักการเมืองระดับสูงหลายคนไม่รู้ลึกเกรงกลัวต่อการกระทำทุจริตในหน้าที่การงาน และไม่คิดที่จะ “ลด ละ เลิก” การกระทำเหล่านั้น โดยสังเกตได้จากสถิติคดีทุจริตต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากหน่วยงานราชการมีอัตราเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง (Office of Public Sector Anti-Corruption Commission, 2020) ดังตัวอย่างการทุจริตในการจัดซื้อจัดจ้างของหน่วยงานรัฐ เช่น โครงการรถและเรือดับเพลิง การซื้อรถกู้ภัย เป็นต้น

คนที่ก่อคดีทุจริตนั้นมีทั้งนักการเมืองระดับรัฐมนตรี นักการเมืองท้องถิ่น ข้าราชการระดับสูง เจ้าหน้าที่ระดับสูงในองค์การอิสระ หรือผู้บริหารระดับสูงของรัฐวิสาหกิจ บุคคลเหล่านี้ล้วนเป็นผู้ที่มีตำแหน่งสูง มีคนนับหน้าถือตาในวงสังคม มีอำนาจหรือบารมีหรืออิทธิพล ไม่มีใครกล้าแตะต้อง แต่ท้ายที่สุดบุคคลเหล่านี้ก็ถูกศาลตัดสินให้รับโทษด้วยการไล่ออกหรือปลดออกจากตำแหน่งราชการ ถูกยึดทรัพย์ หรือต้องโทษจำคุก สาเหตุที่ทำให้บุคคลเหล่านี้ต้องรับโทษเกิดจากการทุจริตหรือการโกงทั้งสิ้น

การทุจริตของเจ้าหน้าที่ภาครัฐในประเทศไทยมีมากน้อยเพียงใด ต้องศึกษาข้อมูลจากการประเมินขององค์การอิสระที่ได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติ โดยในปี 2561 Corruption Perceptions Index: CPI* ของประเทศไทยได้คะแนน Corruption Perceptions Index: CPI – 36 คะแนน จัดอยู่ในลำดับที่ 101 จากจำนวน 180 ประเทศ (Transparency International, 2017)

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (Office of the Royal Society, 2011) คำว่า ทุจริต หมายถึงความประพฤติชั่ว โกง ในบทความนี้ความหมายของคำดังกล่าวรวมถึงพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับความประพฤติชั่ว การโกง การฉ้อราษฎร์บังหลวง ผู้เขียนขอยกตัวอย่างพฤติกรรมที่เข้าข่ายการประพฤติชั่ว การคดโกง การฉ้อโกง และลักษณะการโกงเพิ่มเติมอีก เช่น การติดสินบนเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อไม่ต้องออกไปสั่งการกองการ

ประกวดราคาจัดซื้อจัดจ้าง เป็นต้น ผู้เขียนขอขยายคำนิยามของคำว่า ทุจริต จากแนวคิดและความเห็นของนักวิชาการต่าง ๆ มาประกอบดังต่อไปนี้

Gray and Kaufmann (1998) และ Jayawickrama (1998) และ Bardhan (1997) ต่างก็มีความเห็นไปในแนวทางเดียวกันว่าการทุจริต คือ

“...การใช้อำนาจหน้าที่ของรัฐไปในทางที่ไม่ถูกต้องเพื่อแสวงหาประโยชน์ส่วนตัว ซึ่งรวมถึงการกระทำของเจ้าหน้าที่ของรัฐโดยไม่มีฝ่ายอื่นเกี่ยวข้อง เช่น การยักยอกเงินของรัฐ การใช้ทรัพย์สินของรัฐนอกเวลาราชการ หรือการใช้อำนาจในตำแหน่งเลื่อนขั้นให้แก่เครือญาติหรือเพื่อนฝูง และการที่เกิดจากการประสานประโยชน์ระหว่างสองฝ่ายคือ เจ้าหน้าที่ของรัฐกับภาคธุรกิจหรือประชาชนทั่วไป โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐจะใช้สิทธิพิเศษหรือขอยกเว้นจากการปฏิบัติตาม กฎ ระเบียบของรัฐโดยมีค่าตอบแทนในรูปของเงินใต้โต๊ะ หรือค่าน้ำร้อนน้ำชา เป็นต้น...”

แนวคิดดังกล่าว เป็นการขยายความให้เห็นถึงพฤติกรรมการทำทุจริตให้มีความชัดเจนขึ้น และแสดงให้เห็นว่ามีตัวแสดงต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

Goudie and Stasavage (1997) มีความเห็นที่เน้นถึงการใช้อำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐที่แสวงหาประโยชน์จากข้อกำหนดต่าง ๆ ของรัฐ กล่าวคือ

“...การใช้อำนาจหน้าที่ของรัฐในการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวนั้น ไม่ควรจำกัดเฉพาะผลประโยชน์ที่เป็นเม็ดเงิน หากควรรวมถึงประโยชน์รูปแบบอื่น ๆ ด้วย เช่น ตำแหน่งหน้าที่ ดังเช่นในกรณีที่นักการเมืองใช้อำนาจหน้าที่ในการกำหนดนโยบายทางด้านเศรษฐกิจไปในทิศทางที่เอื้อประโยชน์ให้แก่กลุ่มบุคคลบางกลุ่มก่อนการเลือกตั้ง เพื่อให้จะได้รับเลือกกลับเข้ามาในตำแหน่งอีกครั้ง การใช้อำนาจหน้าที่ดังกล่าวก็สามารถจัดว่าเป็นการทุจริตเช่นกัน...”

สรุป ความหมายของการทุจริตที่อธิบายพฤติกรรมของข้าราชการ นักการเมือง พ่อค้า ได้ดีที่สุดคือ

“...การใช้อำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐไปในทางที่ไม่ถูกต้องเพื่อแสวงหาประโยชน์ส่วนตัว และการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐโดยไม่มีฝ่ายอื่นเกี่ยวข้อง เช่น การยักยอกเงินของรัฐ การใช้ทรัพย์สินของรัฐนอกเวลาราชการ และการที่เกิดจากการประสานประโยชน์ระหว่างสองฝ่ายคือ เจ้าหน้าที่ของรัฐกับภาคธุรกิจหรือประชาชนทั่วไป หรือพฤติกรรมที่เอื้อผลประโยชน์ให้พวกพ้อง...”

ตัวแบบ: การทุจริต

การทุจริตเป็นพฤติกรรมเกี่ยวกับการโกงทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการโกงเงินงบประมาณ การยักยอกเงินหรือทรัพย์สินของทางราชการ การรับสินบน การประทุพติมิชอบในหน้าที่ การละเว้นในการปฏิบัติหน้าที่ การจัดซื้อจัดจ้างที่ไม่โปร่งใส การโกงภาษีของบริษัทห้างร้านต่าง ๆ หรือการโกงกันเองในหมู่ประชาชน การฉ้อฉลของหน่วยงานของรัฐ การโกงเงินงบประมาณ หรือการทุจริตเชิงนโยบาย

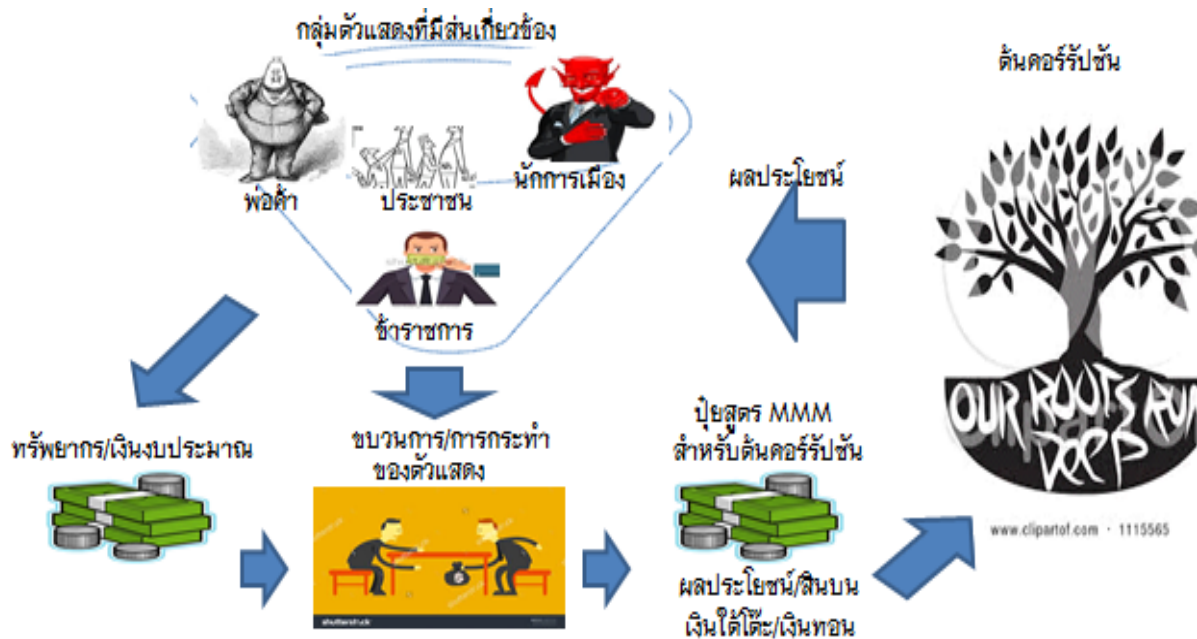
จากการศึกษาและติดตามข่าวการทุจริตที่ผ่านมาในอดีต โดยพิจารณาจากหลายแง่มุม ผู้เขียนจึงได้สรุปและสร้างเป็นตัวแบบ เพื่อใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าวขึ้นมา โดยตัวแบบที่สร้างขึ้นมานี้จะแสดงให้เห็นองค์ประกอบ ปัจจัย กลไก ความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันของปัจจัยต่าง ๆ ที่นำไปสู่การทุจริต ตัวแบบที่สร้างขึ้นมามีดังนี้

ต้นคอร์รัปชัน

ต้นคอร์รัปชัน เป็นต้นไม้ในจินตนาการที่ผู้เขียนสร้างขึ้นมา เพื่อให้เห็นองค์ประกอบอันจะนำไปสู่การทุจริต การทุจริตไม่ว่าจะมีขนาดเล็กหรือใหญ่ เปรียบได้กับต้นไม้อันไม่สามารถเติบโตเจริญงอกงาม มีการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม สามารถต้านทานต่อโรค (กฎหมายและระเบียบต่าง ๆ ได้ดี) สามารถแพร่พันธุ์ไปอยู่ในองค์การต่าง ๆ

ได้นาน โดยมีข้าราชการ นักการเมือง พ่อค้าที่ทุจริตช่วยกันประคับประคองเอาใจใส่ดูแลรดน้ำ พรวนดิน หาปุ๋ยมาใส่ ปุ๋ยนี้มีสารอาหารหลัก คือ M: Money (เงินงบประมาณ), M: Money (เงินใต้โต๊ะ), M: Money (เงินทอน)

ต้นคอร์รัปชันนี้ให้ผลผลิตออกมาเป็นเงินสดและผลประโยชน์ต่าง ๆ ย้อนกลับไปหาคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องตาม ลัดส่วนที่ได้มีการตกลงกัน จากแนวคิดดังกล่าวผู้เขียนขอเสนอตัวแบบดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ตัวแบบต้นคอร์รัปชัน

ทำเลทองของการทุจริต

จากการวิเคราะห์ของผู้เขียนพบว่า ต้นคอร์รัปชันจะขึ้นและเจริญเติบโตได้ดีที่สุดนั้น ต้องมีปัจจัยพื้นฐาน ประกอบด้วย 1) ต้องเป็นองค์การที่มีทรัพยากรคือเงินงบประมาณที่เป็นงบลงทุนมากพอ 2) องค์การนั้นจะต้องมีตัวแสดงที่เป็นแกนนำ ได้แก่ นักการเมือง ข้าราชการ และกองกำลังจากภายในและภายนอก (เช่น พ่อค้าและประชาชน เป็นต้น) ที่คอยสนับสนุนทั้งต้องมีแนวคิดในแนวทางเดียวกัน คือต้องการที่จะทุจริตหรือยกยอกงบประมาณ หรือทรัพยากรในโครงการขององค์การนั้นไปเป็นประโยชน์ของตนเองและพวกพ้อง 3) องค์การนั้นจะต้องมีช่องว่างหรือช่องโหว่ ทางระเบียบและกฎหมายและเป็นองค์การที่มีโครงสร้างใหญ่โตซับซ้อนและตรวจสอบได้ยาก หรือหากการทุจริตพบอุปสรรคที่เกิดจากกฎหมายหรือระเบียบที่เข้มงวด นักการเมืองจะนำเรื่องที่มีปัญหาเข้าวาระการประชุมของ คณะรัฐมนตรีเพื่อให้ตรากฎหมายยกเลิกหรือยกเว้นการใช้กฎหมายนั้น 4) ผู้บริหารระดับสูง (ระดับปลัด หรืออธิบดี หรือผู้อำนวยการสำนักฯ คณะกรรมการ หรือกรรมการผู้จัดการใหญ่ของรัฐวิสาหกิจ) และหรือนักการเมือง (รัฐมนตรี ที่กำกับดูแล) จะต้องมีความคิดหรือวิสัยทัศน์ในการที่จะหาโครงการต่าง ๆ มาเพื่อดึงงบประมาณในส่วนของ งบลงทุนเข้ามาที่องค์การให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้เพื่อนำเอาไปเป็นสารตั้งต้น จากนั้นก็แปลงให้เป็นเงินสินบน เงิน ทอน หรือผลประโยชน์ต่าง ๆ 5) เป็นองค์การที่มีอำนาจตามกฎหมายและระเบียบมาก เพราะอำนาจเหล่านั้นสามารถ นำไปแปลงให้เป็นช่องทางในการทำทุจริตต่าง ๆ ได้นาน

หากมีองค์ประกอบที่เข้าข่ายไม่ว่าจะทั้งหมดหรือบางส่วน องค์การดังกล่าวจะเป็นทำเลที่ต้นคอร์รัปชันจะเติบโตและงอกงามได้ (Udom Ratamarit, 2001)

ความมั่นคงแข็งแรงของการทุจริต

เนื่องจากปรากฏการณ์ของการทุจริตมีมาอย่างยาวนาน สิ่งที่สามารถนำมาใช้เป็นตัวแบบเชิงเปรียบเทียบกับการทุจริตนี้คือ อาคารที่มีการก่อสร้างอย่างดีมีการวางฐานราก เสาค้ำ เคา้น เสาค้ำต่าง ๆ ตามมาตรฐานการคำนวณทางสถาปัตยกรรมและวิศวกรรมให้อาคารนั้นมีความมั่นคงปลอดภัยเพียงพอที่จะต้านทานแผ่นดินไหวได้ มีความพร้อมที่จะใช้เป็นที่อยู่อาศัย หรือเป็นที่ทำการสำนักงานได้อย่างยาวนาน การทุจริตก็เช่นกันเปรียบได้กับอาคารที่มีการออกแบบอย่างดี กล่าวคือมีทั้ง 1) ข้าราชการประจำ 2) นักการเมือง (ที่มาจากการเลือกตั้งหรือแต่งตั้งจากเหล่าผู้มีอำนาจในรัฐบาล) 3) พ่อค้า (คนที่ทำธุรกิจกับหน่วยงานราชการ) 4) ประชาชน (พวกที่ได้รับ หรือ หวังประโยชน์จากการกระทำของภาครัฐ) เป็นเสมือนเสาค้ำหลักที่ค้ำยันอาคาร มีคา้น มีผนัง ฯลฯ นอกจากนั้นยังมีการเสริมแรงยึดเหนี่ยว เพื่อให้โครงสร้างดังกล่าวมีความมั่นคงแข็งแรงเพิ่มขึ้นไปอีก คือผลประโยชน์ที่ร่วมกันระหว่าง ข้าราชการ นักการเมือง พ่อค้า และประชาชน ผลประโยชน์ที่ว่า ได้แก่ เงินสินบน เงินใต้โต๊ะ เงินทอน หรือผลประโยชน์อื่น ๆ ผู้เขียนจึงเสนอตัวแบบที่จะใช้ในการวิเคราะห์ว่าทำไมการทุจริตจึงมีความมั่นคงแข็งแรง

รากเหง้าของการเกิดทุจริต

ตัวกระตุ้นสำคัญที่นำไปสู่การทุจริตในหน่วยงานราชการประกอบด้วยปัจจัยดังนี้ ระบบอุปถัมภ์ ความโลภ อำนาจ กฎ หรือระเบียบของราชการ และระบบการตรวจสอบที่อ่อนแอ ปัจจัยดังกล่าวถูกปลูกฝังและมีพัฒนาการเป็นค่านิยมประเพณี หรือวัฒนธรรมขององค์การต่าง ๆ ส่วนข้าราชการ นักการเมือง พ่อค้า และประชาชน ก็รับและยึดถือ ค่านิยม ประเพณี หรือวัฒนธรรม เหล่านั้นและพัฒนาจนกลายมาเป็นการทุจริตอย่างที่เกิดขึ้นในสังคม (Kittisak Ratthaprasert et al., 2014)

ทำไมการปราบปรามการทุจริตจึงไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

จากการสังเกตมาตรการและแนวทางในการแก้ปัญหาการทุจริตที่ผ่านมา ส่วนใหญ่เป็นแนวทางการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าหรือแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ เพราะผู้ที่กำหนดนโยบายหรือแนวทางในการแก้ปัญหานั้น ไม่มองให้ลึกไปถึงแก่นหรือรากเหง้าแท้จริงของปัญหา ทำให้การสร้างแนวทางในการแก้ปัญหาไปคนละทิศละทาง ไม่ตรงจุด เพราะกลัวว่าจะไปกระทบกับพรรคพวกตัวเองที่อยู่ในพรรคร่วมรัฐบาล จึงมองข้ามประเด็นไปหรือพยายามออกข้อยกเว้นต่าง ๆ ออกมาเพื่อเอื้อประโยชน์ให้กับนายทุนที่สนับสนุนรัฐบาลอยู่ เช่น การออกกฎหมายเกี่ยวกับภาษีที่ดินที่คลอเคลียออกมาไม่ได้เพราะกลัวไปกระทบกับนายทุนที่ถือครองที่ดินจำนวนมากก็พยายามออกข้อยกเว้นต่าง ๆ ให้คนเหล่านั้นเสียภาษีในอัตราที่ต่ำที่สุด

รากเหง้าของปัญหาการทุจริตเกิดจากความโลภ ระบบอุปถัมภ์ ระบบตรวจสอบที่อ่อนแอ เปรียบเสมือนรากแก้วที่เป็นหลักยึดและจะพัฒนาการต่อไปเป็นวัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยมต่าง ๆ กระจายแพร่ออกเป็นรากฝอยในระดับต่าง ๆ เสริมให้ต้นคอร์รัปชันนั้นมีความมั่นคงแข็งแรงยิ่งขึ้น

ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงและแรงเกาะเกี่ยว

ตัวแสดงทั้งข้าราชการ นักการเมือง พ่อค้า และประชาชนนั้นมีความเกี่ยวโยงกัน และความเกี่ยวโยงนั้นต้องมีพลังมากเพียงพอที่จะดึงดูดตัวแสดงทั้งหลายเอาไว้ได้ จากการวิเคราะห์สิ่งที่มีพลังมากเพียงพอที่จะทำให้เกิดพันธะเช่นนั้นได้ก็คือ ผลประโยชน์ที่ร่วมกันในระหว่างตัวแสดงทั้งหลาย มีการเชื่อมโยงกันในหลายๆ มิติในระหว่างกลุ่ม

ตัวแสดงตั้งแต่หนึ่งไปจนเป็นหลาย ๆ กลุ่มความสัมพันธ์นั้นอาจเกิดได้ในระนาบเดียวกันแบบที่แต่ละกลุ่มมีความเท่าเทียมกัน หรือต่างระนาบกันในลักษณะที่มีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดมีอำนาจเหนือกว่าอีกฝ่ายหนึ่งได้

ตัวแสดงและพฤติกรรมของคู่สัมพันธ์

เพื่อประโยชน์ในการวิเคราะห์ว่าตัวแสดงแต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมและความสัมพันธ์ต่อกันอย่างไร ผู้เขียนได้สร้างตารางความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงกลุ่มต่าง ๆ โดยหาความสัมพันธ์ออกมาเป็นคู่และใส่พฤติกรรมที่อาจจะเป็นไปได้เข้าไป ผลที่ได้ออกมาปรากฏดังตารางที่ 1

	ข้าราชการ	นักการเมือง	พ่อค้า	ประชาชน
ข้าราชการ	การแต่งตั้ง การใช้อำนาจ ร่วมมือกันโกง	การแต่งตั้ง การใช้อำนาจ ร่วมมือกันโกง	การติดสินบน เงินทอง เงินใต้โต๊ะ ร่วมมือกันโกง	การติดสินบน ร่วมมือกันโกง
นักการเมือง	การแต่งตั้ง การใช้อำนาจ ร่วมมือกันโกง	ร่วมมือกันโกง แบ่งพื้นที่กันโกง	การติดสินบน เงินทอง เงินใต้โต๊ะ ร่วมมือกันโกง	การติดสินบน ร่วมมือกันโกง การให้สิทธิ หรือสัมปทาน
พ่อค้า	การติดสินบน ร่วมมือกันโกง	การติดสินบน ร่วมมือกันโกง	การฮั้วประมูล โครงการของรัฐ	โกงสินค้าหรือบริการ สินค้าไม่มีคุณภาพ
ประชาชน	การติดสินบน ร่วมมือกันโกง	การติดสินบน ร่วมมือกันโกง การให้สิทธิ หรือ สัมปทาน	หลอกหลวงหรือต้มตุ๋น กันเอง โกงสินค้าหรือบริการ สินค้าไม่มีคุณภาพ	หลอกหลวงหรือต้มตุ๋นกันเอง สินค้าไม่มีคุณภาพ

ตารางที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มตัวแสดงกับกิจกรรมหรือพฤติกรรมที่อาจก่อให้เกิดการทุจริตและหรือการโกง

จากตัวแบบตารางที่ 1 จะพบว่า ในแต่ละคู่ความสัมพันธ์ พฤติกรรมการทุจริตที่เกิดขึ้น จะมีความเหมือนหรืออาจแตกต่างกันไปตามคู่ความสัมพันธ์ และจากตัวแบบดังกล่าวสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการวิเคราะห์และหาตัวบ่งชี้ของการทำทุจริตต่าง ๆ ได้ง่ายขึ้น

ตารางที่ 1 ปรากฏคู่ความสัมพันธ์ที่เป็นไปได้ 16 คู่ และมีพฤติกรรมระหว่างคู่สัมพันธ์ 16 แบบ แต่เมื่อตัดคู่สัมพันธ์ที่ซ้ำกันออกจะเหลือคู่สัมพันธ์ที่จะใช้วิเคราะห์หาพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดการทุจริตเพียง 10 แบบ (Groenendijk, 1997) ดังรายละเอียดที่จะอธิบายต่อไปนี้

1) **ข้าราชการกับข้าราชการ** ความสัมพันธ์ของตัวแสดงคู่นี้ ส่วนใหญ่จะเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชาในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการแต่งตั้งหรือโยกย้ายตำแหน่ง ที่มักจะไม่ได้ตั้งอยู่บนหลักธรรมาภิบาล หรือคุณธรรม หรือจริยธรรม หรือความโปร่งใส เช่น การแต่งตั้งคนที่ใกล้ชิดหรือเป็นที่ไว้วางใจ หรือสั่งการได้ทำให้การแต่งตั้งไม่เป็นตามกฎเกณฑ์หรือระเบียบที่กำหนดไว้ แต่งตั้งข้ามหัวกันหรือข้ามหน่วยงาน เพื่อให้บุคคลบางคนก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่อย่างรวดเร็วทั้งที่คุณสมบัติยังไม่ครบ ยกตัวอย่างเช่น การร่วมมือกันทุจริตในการจัดซื้อจัดจ้าง เช่น การเขียน TOR เพื่อช่วยเหลือพ่อค้าบางกลุ่มหรือพวกพ้องของผู้บังคับบัญชา เพื่อหวังจะให้พวกพ่อค้าต้องจัดเงินทอง หรือเงินใต้โต๊ะ มาให้เป็นการตอบแทน เป็นต้น

2) **ข้าราชการกับนักการเมือง** ความสัมพันธ์ที่เห็นชัดเจนของคน 2 กลุ่มนี้ คือ นักการเมืองจะรับอุปถัมภ์ข้าราชการที่มีประวัติดี สามารถสั่งการได้ให้นั่งอยู่ในตำแหน่งสำคัญ ๆ โดยหวังจะใช้คนที่ตัวเองเลือกมาเป็นผู้ทำ

ภารกิจทั้งสี่ชาวและสี่เทา (ไม่ว่าจะเป็นการฉ้อราษฎร์บังหลวง หาทางโกงเงินงบประมาณจากโครงการต่าง ๆ ส่วนใหญ่ในการเมืองมักจะไม่ค่อยผิดหวัง เพราะในแต่ละหน่วยงานจะมีข้าราชการประเภทที่พร้อมเข้ามาเป็นข้าราชการของนักการเมืองอยู่แล้วเป็นจำนวนมาก บางคนก็มีการเสนอตัวเองเข้ามาเป็นตัวเลือก เมื่อได้ตำแหน่งแล้วก็พร้อมที่จะตอบแทนบุญคุณนักการเมืองที่สนับสนุนให้ขึ้นมาเป็นอำนาจในหน่วยงานแบบไร้เงื่อนไข

3) ข้าราชการกับพ่อค้า ตัวเลขค่าใช้จ่ายที่ปรากฏตามเอกสารงบประมาณประจำปีนั้น มีที่มาที่ซับซ้อนพอสมควร เพราะวงเงินงบประมาณที่หน่วยราชการตั้งขึ้นมาเพื่อจัดซื้อจัดจ้างนั้น วงเงินนี้ล้วนมาจากพ่อค้าที่ข้าราชการติดต่อทำงานด้วยเป็นคนคิดคำนวณ ซึ่งวงเงินดังกล่าวมีการบวกตัวเลขเพื่อเหลือเผื่อขาด เผื่อการตัดทอนกำไรของพ่อค้า ค่าเสียหายต่าง ๆ (เช่น เงินโต๊ะ เงินทอน เงินสินบน ค่าเลี้ยงรับรอง ค่าพาข้าราชการบางคนไปเที่ยวต่างประเทศ เงินที่พ่อค้าจะต้องจ่ายระหว่างการดำเนินงาน เป็นต้น) รวมเบ็ดเสร็จอยู่ในตัวเลขนั้นแล้ว

ความสัมพันธ์ของตัวแสดงคู่นี้ มีความสำคัญมากตั้งแต่การเริ่มตั้งงบประมาณ เพราะหากไม่มีข้าราชการตั้งแทนที่จะทำโครงการ พ่อค้าก็อาจจะหาเงินจากหน่วยราชการได้อย่างไร ทำให้ตัวแสดงทั้งสองฝ่ายต้องมีความสัมพันธ์ที่ดีและลึกซึ้งมาก และการที่พ่อค้าจะชนะการประกวดราคาหรือไม่นั้น ยังขึ้นอยู่กับข้าราชการที่เป็นเจ้าของโครงการด้วยว่าจะช่วยในการ Lock Specification ให้เอื้อกับตนเองได้มากน้อยเพียงใดหรือไม่

ดังนั้น ตัวการที่จะก่อให้เกิดการทุจริตในการจัดซื้อจัดจ้างของหน่วยราชการ จึงเริ่มขึ้นจากจุดนี้เป็นต้นไป และความสัมพันธ์ของตัวแสดงทั้งสองกลุ่มนี้จะต้องดูแลซึ่งกันและกันไปจนกว่าจะจบโครงการ

4) ข้าราชการกับประชาชน ความสัมพันธ์ที่ต้องพบกันอยู่เนื่อง ๆ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของการใช้อำนาจและดุลพินิจของข้าราชการ เพื่อพิจารณาเรื่องเกี่ยวกับการขออนุญาตต่าง ๆ เนื่องจาก ระบบหรือระเบียบของทางราชการนั้นถูกออกแบบมาด้วยความซับซ้อนเข้าใจยาก โดยเฉพาะงานเอกสารที่ประชาชนต้องกรอก เอกสารแบบที่ต้องเตรียมไปให้พร้อมและเสียเวลามาก เพื่อดัดปัญหาความยุ่งยากซับซ้อน ประชาชนที่ไปติดต่อราชการก็จะจ่ายเงินเป็นสินบนให้กับข้าราชการในการอำนวยความสะดวก เช่นการติดต่อทำธุรกรรมเรื่องที่ดิน เป็นต้น

5) นักการเมืองกับนักการเมือง คู่นี้เกิดขึ้นระหว่างนักการเมืองที่คุมอำนาจและอยู่ต่างกระทรวง หรือหน่วยงานกัน พวกนี้จะมีการแบ่งพื้นที่หากินไม่มีการข้ามพื้นที่กัน แต่หากมีงานหรือโครงการขนาดใหญ่ที่คาบเกี่ยวกันหลายกระทรวง จะมีคนกลางเข้ามาประสานความร่วมมือเพื่อแบ่งผลประโยชน์กัน

6) นักการเมืองกับพ่อค้า คู่นี้จะคุยกันเรื่องผลประโยชน์จากงานหรือโครงการของหน่วยงานภาครัฐ เป็นหลัก เพราะนักการเมืองจะมีโครงการของหน่วยงานในสังกัดที่รัฐมนตรีแต่ละพรรคกำกับดูแลอยู่ ว่ามีงบประมาณในแต่ละปีเท่าไร มีพ่อค้าคนไหนเป็นผู้ประมูลงานบ้าง นักการเมืองที่มีอำนาจเมื่อเข้ามาเป็นอำนาจบริหารจะส่งคณะทำงานออกไปติดต่อเจ้าของบริษัทที่เป็นผู้ประมูลงานว่าจะใช้บริการจากนายหรือไม่ หากตกลงรับข้อเสนอที่จะให้บริการ และรับเงื่อนไขเรื่องเงินทอนแล้วคณะทำงานจะส่งชื่อไปยังนายช่างหรือโครงการนี้จะออกตัวให้ใคร (เป็นศัพท์ที่ใช้กันในหมู่พ่อค้ากรณีที่มีผู้ประมูลงานหลายคน) จะมีเงินทอนเท่าไร จ่ายกันเมื่อไร หลังจากนั้นพ่อค้าจะรอเวลาการเปิดประมูล และเตรียมเงินสดที่จะต้องจ่ายไม่มีการปิดพลิ้ว

7) นักการเมืองกับประชาชน ประชาชนในที่นี้หมายถึงนายทุนที่ต้องการครอบครองสินทรัพย์ของทางราชการ เช่น ที่ดินป่าสงวน ที่ดินที่เป็นสาธารณประโยชน์ ที่ดิน ส.ป.ก. ที่ราชพัสดุ เป็นต้น พวกนายทุนเหล่านี้จะร่วมมือกับนักการเมืองและข้าราชการบางคน นำเอาที่ดินเหล่านี้มาออกเป็นเอกสารสิทธิให้นายทุนเขาไปสร้างโรงแรม ฟาร์ม ฯลฯ นักการเมืองที่มีอำนาจในขณะนั้นก็จะได้เงินจากนายทุนเป็นค่าตอบแทนที่ทำให้ที่ดินนั้นมาอยู่ในครอบครองของตน

8) **พ่อค้ากับพ่อค้า** พ่อค้าหลายคนหันมาใช้หลักการแบ่งกันกินแบ่งกันใช้ ไม่กินรวบไปเสียทุกอย่าง โดยทำให้คนทั่วไปเห็นว่าเบื้องหน้ามีการแข่งขันกัน แต่เบื้องหลังตกลงกันว่าจะมีคนที่จะเข้าประมูลเป็นจริง ใครจะเข้าเป็นพระอันดับซึ่งเรียกตามภาษาบ้านๆ ว่า ฮั้วประมูล ทำให้พ่อค้าในวงการเดียวกันได้รับผลประโยชน์ทุกคน ทั้งนี้ปัจจุบันการประมูลเป็นแบบ E – Auction ซึ่งทำให้การฮั้วกันง่ายขึ้น คนที่เสียประโยชน์ คือ หน่วยงานราชการที่ต้องเสียเงินงบประมาณด้วยการซื้อของที่แพงขึ้น

9) **พ่อค้ากับประชาชน** เป็นเรื่องของการโกงกันเอง เช่น ประชาชนสั่งซื้อของจากพ่อค้าทาง Online หรือตามงานแสดงสินค้า จ่ายเงินไปแล้วได้รับสินค้าไม่ตรงตามจำนวน หรือคุณภาพตามที่ตกลงกันไว้ หรือไม่ได้รับสินค้า ซึ่งอาจจะไม่เกี่ยวข้องกับการทุจริตของทางราชการ แต่รัฐอาจจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องเพราะกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคยังไม่มีข้อกำหนดบทลงโทษที่จะป้องกันการที่ประชาชนถูกโกงด้วยวิธีการเหล่านี้

10) **ประชาชนกับประชาชน** ความสัมพันธ์ของตัวแสดงคู่นี้ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของการโกงกันในหมู่ประชาชนด้วยกันเอง โดยจะมีประชาชนกลุ่มหนึ่งเล่นบทเป็นพ่อค้าที่เกี่ยวออกไปล่าเหยื่อประชาชนที่มีความโลภรูปแบบที่ใช้กันอยู่ เช่น การเล่นแชร์ การขายตรงสินค้า หรือการโกงโดยใช้สหกรณ์ออมทรัพย์เป็นเครื่องบังหน้าเป็นต้น การฉ้อโกงแบบนี้เกิดขึ้นมานานแล้วในประเทศไทย

การจับคู่ระหว่างตัวแสดงต่าง ๆ ทำให้เห็นพฤติกรรมระหว่างตัวแสดงแต่ละคู่ และผลที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์นั้น ตามบริบทที่มีความแตกต่างกันไป แต่เรื่องที่หนีไม่พ้น คือ การโกง ผลประโยชน์ เงินงบประมาณหรือทรัพย์สินของรัฐที่อาจจะถูกโกงไป

ข้อเสนอแนะในการต่อสู้กับการทุจริต

ตามที่กล่าวมาข้างต้นการทุจริตที่เกิดขึ้นสามารถแบ่งออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ ๆ คือ การทุจริตที่เกี่ยวข้องกับเงินงบประมาณกับการทุจริตที่เกิดจากการใช้อำนาจที่กำหนดไว้ในระเบียบและกฎหมายต่าง ๆ แม้ว่าจะไม่มีการประเมินความเสียหายจากการทุจริตออกมาเป็นตัวเงินให้เห็นได้อย่างชัดเจน แต่การทุจริตที่เกี่ยวข้องกับเงินงบประมาณคิดเป็นมูลค่าจำนวนมาก

ส่วนการทุจริตที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจ การทุจริตจะมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกันในหลายมิติ แม้ว่าการทุจริตนั้นอาจจะไม่ได้เกี่ยวข้องกับการใช้เงินงบประมาณของประเทศโดยตรงก็ตาม ความเสียหายทางอ้อมที่เกิดตามมา เช่น การละเลยในการบังคับใช้กฎหมาย หรือการติดสินบนเจ้าหน้าที่ตำรวจเกี่ยวกับปัญหาจราจรทำให้คนขับรถบางคนไม่เกรงกลัวต่อกฎหมาย เพราะเสียเงินสินบนถูกกว่าค่าปรับจราจร ผลที่ตามมาทำให้คนจำนวนมากขับรถเร็วกว่าที่กฎหมายกำหนดทำให้เกิดอุบัติเหตุสูงขึ้น มีคนบาดเจ็บหรือพิการหรือตาย ทรัพย์สินเสียหาย ฯลฯ ทำให้รัฐต้องเสียงบประมาณในการป้องกันอุบัติเหตุสูงขึ้น

ข้อเสนอแนะเพื่อปราบปรามหรือลดการทุจริตในภาครัฐนั้น เนื่องจากเรื่องนี้มีขอบเขตกว้างขวางมาก ผู้เขียนจึงขอเสนอแนวทางที่จำกัดวงแคบ เพื่อให้เห็นช่องทางในการต่อสู้กับการทุจริตบางส่วน เฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตในหน่วยงานราชการเป็นหลัก และเป็นส่วนที่มองเห็นประเด็นได้ชัดเจน โดยมีแนวทางที่จะขอเสนอไว้ดังนี้

1. ในการมองปัญหา ผู้มีอำนาจและเกี่ยวข้องต้องมองเหตุปัจจัยอันเป็นรากเหง้าของปัญหาก่อน ว่าเหตุปัจจัยมีอะไรบ้าง แล้ววิเคราะห์ไปที่ละเรื่องว่าเรื่องนั้นมีเหตุมาจากอะไรกันแน่ จากนั้นจึงค่อย ๆ หาทางแก้ไขเป็นเรื่อง ๆ ไป เพราะเหตุปัจจัยแต่ละเรื่องนั้นมันมีความซับซ้อนที่แตกต่างกัน และต้องเป็นการศึกษาแบบเชื่อมโยงต่อเนื่องกัน จากนั้นจึงจัดลำดับความสำคัญ และเลือกเอากรณีสำคัญที่มีผลกระทบต่อประเทศและสามารถแก้ไขให้เห็นผลได้

อย่างเป็นรูปธรรมโดยเร็วออกมาก่อนสัก 2 กลุ่มปัญหา เช่น ปัญหาการทุจริตที่เกี่ยวกับโครงการการจัดซื้อจัดจ้างของหน่วยงานราชการ และการทุจริตที่เกี่ยวกับการใช้อำนาจที่เกี่ยวกับการออกเอกสารสิทธิ์เท่านั้น

จากนั้นให้ความสำคัญเฉพาะปัญหาดังกล่าว โดยตั้งเป็นกลุ่มเฉพาะกิจ (Task Force) รับผิดชอบการทำงานแต่ละกลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มต้องไปศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นตั้งแต่รากของปัญหาในแต่ละกลุ่มอย่างละเอียดจนได้ข้อสรุปออกมาและวางระบบการแก้ไขออกมาให้ชัดเจน

ดังนั้น การที่จะแก้ไขปัญหาระบบการทุจริต ผู้ที่เกี่ยวข้องจึงต้องเข้าใจปัจจัยที่เป็นสาเหตุให้ชัดเจนเสียก่อน แต่เนื่องจากปัญหาดังกล่าวเป็นเรื่องของการแก้ไขค่านิยม จึงต้องใช้เวลามากขึ้น ต้องแก้ด้วยการสร้างจิตสำนึกขึ้นมาก่อนซึ่งต้องใช้ความอดทนและเวลาที่ยาวนาน

2. ปัจจัยที่ถือว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องอีกประการหนึ่ง คือ *ความโลภ คนพวกนี้มีความโลภไม่สิ้นสุด และโง่กันหนักมาก หรือต้องการที่จะผูกขาดการค้าไว้อยู่ในมือตนเองเพียงผู้เดียว*

แนวทางในการแก้ไข คือ การสร้างคนรุ่นใหม่ให้มีจิตสำนึกในเรื่องของจริยธรรม ศีลธรรมจรรยา ซึ่งเริ่มจากการปฏิรูปหลักสูตรการศึกษาใหม่ โดยเฉพาะหลักสูตรหน้าที่พลเมือง ศีลธรรม ความสุจริต ความยับยั้งชั่งใจ และการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง ฯลฯ โดยปลูกฝังตั้งแต่เด็กจนถึงระดับมหาวิทยาลัยอย่างต่อเนื่อง

3. เนื่องจากการทุจริตที่เฟื่องฟูนั้น เป็นเพราะพ่อค้าสามารถจ่ายเงินสินบนให้กับข้าราชการการเมืองได้ง่าย โดยใช้เทคนิควิธีการฉ้อฉลทางบัญชี หรือการฟอกเงิน ดังนั้น หากทำให้พ่อค้าไม่สามารถนำเงินของบริษัทมาจ่ายเป็นเงินสินบนได้หรือทำได้ยากขึ้น ก็อาจจะทำให้การทุจริตคอร์รัปชันน้อยลงไปได้บ้างไม่มากก็น้อย แนวทางที่พอเป็นไปได้ คือ การหามาตรการตรวจสอบทางบัญชีและภาษีอย่างเข้มข้น กับบริษัทที่ค้าขายกับหน่วยงานราชการเป็นรายโครงการอย่างละเอียด เพื่อตรวจสอบเส้นทางการเงินของแต่ละโครงการ เพราะบริษัทเหล่านี้ต้องหารายการและเอกสารมารองรับการจ่ายเงินออกไปจากบริษัท แนวคิดเรื่องนี้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ (ป.ป.ช.) เคยเสนอเป็นร่างแก้ไขในกฎหมาย ป.ป.ช. ในมาตรา 103 (7) แต่ถูกตีตกไป แต่ในความเห็นของผู้เขียนเห็นว่าแนวคิดที่น่าจะนำมาศึกษาใหม่และปรับปรุงให้ดีขึ้นได้

หากมีมาตรการตรวจสอบในลักษณะดังกล่าวออกมาบังคับใช้ได้ จะทำให้บริษัทจะหาเงินมาติดสินบนได้ยากขึ้น อาจทำให้ข้าราชการหรือนักการเมืองบางคนไม่สามารถที่จะเรียกร้องเงินสินบนจากพ่อค้าในจำนวนมาก ๆ ได้ และอาจส่งผลให้หน่วยงานราชการซื้อสินค้าและบริการที่ถูกลงได้

4. เนื่องจากเป็นที่รับรู้กันอยู่ว่า การจ่ายเงินสินบนหรือเงินใต้โต๊ะนั้นใช้เงินสดเป็นหลัก ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้ธนบัตรใบละ 1000 บาท ฝ่ายที่เป็นผู้จ่ายเงินสินบนจะต้องเก็บเงินเหล่านี้ไว้พร้อมที่จะนำมาจ่ายจำนวนมากโดยไม่ต้องผ่านสถาบันการเงิน ส่วนคนที่ได้รับสินบนเมื่อได้รับสินบนมาเป็นเงินสดก็มักจะเอาเก็บไว้ในสถานที่ที่ไม่ใช่ธนาคารหรือสถาบันการเงิน เพราะถ้าเอาไปฝากธนาคารก็ต้องแสดงที่มาของเงิน จึงต้องเก็บไว้ที่ไหนสักแห่ง ผู้เขียนอ่านบทความหนึ่งพบว่า ประเทศอินเดีย ยกเลิกการใช้ธนบัตรใบละ 1000 บาทแบบเดิม และใช้แบบใหม่ที่แตกต่าง โดยให้ผู้ที่ถือธนบัตรแบบเก่ามาแลกแบบใหม่ โดยกำหนดจำนวนที่แต่ละคนจะแลกได้ และกำหนดให้การทำธุรกรรมจำนวนเกินกว่า 2 ล้านบาท ต้องกระทำโดยระบบเช็ค หรือการโอนที่มีหลักฐานการโอนระหว่างกันที่ชัดเจนทั้งผู้โอนและผู้รับโอน ประเทศไทยสามารถปรับใช้วิธีนี้ได้ นอกจากนั้นรัฐควรนำหน่วยงานตรวจสอบเกี่ยวกับภาษีมาใช้ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งที่จะหยุดการทุจริตได้

บทสรุป

ฉะนั้น การทุจริตในหน่วยงานภาครัฐเป็นสิ่งที่ทางผู้เขียนได้รวบรวมรูปแบบทั้งหมด 7 รูปแบบ ดังต่อไปนี้ 1) ต้นคอร์รัปชัน 2) ทำเลทอง 3) ความมั่นคงแข็งแรง 4) รากเหง้าของการเกิดทุจริต 5) ทำไมการปราบปรามทุจริตจึงไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร 6) ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงและแรงเกื้อหนุน และ 7) ตัวแสดงและพฤติกรรมของคู่สัมพันธ์ ซึ่งทั้ง 7 รูปแบบจะสะท้อนภาพรวมของการเกิดทุจริตได้มาก ในขณะเดียวกันผู้เขียนได้สรุปข้อเสนอแนะในการต่อสู้หรือปราบปรามการทุจริตอีก 7 แนวทาง เช่น 1) การมองปัญหาควรมองถึงรากเหง้าเพื่อจะได้แก้ไขให้หมดไป 2) การคัดเลือกตัวบุคคลในการปราบปราม ควรคัดเลือกคนที่มีคุณสมบัติสอดคล้องและมีความเด็ดขาดในการทำงานอย่างจริงจัง 3) การหามาตรการตรวจสอบทางบัญชีและภาษีอย่างเข้มข้นกับบริษัทที่ทำธุรกรรมกับหน่วยงานราชการ และ 4) ทางรัฐบาลออกธนบัตรใบละ 1,000 บาทใหม่พร้อมกับยกเลิกธนบัตรเดิม ผู้ที่มีธนบัตรเดิมมากกว่า 2 ล้านบาทหรือจำนวนเท่าไรขึ้นอยู่กับความเหมาะสมต้องแจ้งที่มาของเงินจำนวนดังกล่าว เป็นต้น

References

- Bardhan, P. (1997). Corruption and Development: A Review of issues. *Journal of Economic Literature*, 35, 1320–1346.
- Goudie, A., & Stasavage, D. (1997). *Corruption: The Issues*, OECD Development Centre Working Papers, No. 122, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/623840765428>.
- Gray, C. W., & Kaufmann, D. (1998). Corruption and development. *Finance and Development*, 35(1), 7–10.
- Groenendijk, N. (1997). A principle agent model of corruption, *Crime Law and Social Change*, 27, 207–229.
- Jayawickrama, N. (1998). *Corruption—a violation of human rights*. (TI Working Paper), Transparency International, Berlin and London.
- Office of Public Sector Anti-Corruption Commission. (2020). *Report of the case file of the PACC. Monthly March 2020*. Retrieved April 15, 2020, from http://www.pacc.go.th/index.php/home/view_content/45/4565
- Office of the Royal Society. (2011). *Royal Institute Dictionary 2011*. Retrieved February 1, 2020, from <http://www.royin.go.th/dictionary/>
- Ratamarit, U. (2001). *The research report on solving corruption in the political system and Thai government Circle*. Bangkok: Secretariat of the House of Representatives.
- Ratthaprasert, K., Nakata, T., & Kerdwichi, R. (2014). Corruption in the Thai Bureaucracy: Synthesis of Knowledge approach to the solutions from Leaders and very important persons of Thailand. *Journal of Huachiew chalermprakiet University*, 18(35), 61–74.

Transparency International, (2017). *Country data: Corruption Perceptions Index*. Retrieved February 12, 2020, from <https://www.transparency.org/en/countries/thailand>.